

респондентів схильна до компетентного реагування у спілкуванні, але третина з них схильна до агресивних дій у взаємодії. Усі показники діалогічності відносин перебувають у сильному кореляційному зв'язку з компетентним типом комунікативного реагування і не мають кореляційного зв'язку з іншими типами. Отже, побудова діалогічної взаємодії студентів технічного профілю позитивно корелює зі схильністю до партнерських відносин у спілкуванні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Методика «Діалогічність міжособистісних стосунків» (С. Духновський). URL: <https://psytests.org/family/dialduh.html> (дата звернення: 18.05.2022 р.).
2. Моргун В. Ф., Тітов І. Г. Основи психологічної діагностики. Київ: Слово, 2012. 460 с.
3. «Тест комунікативних умінь» (Л. Міхельсон; адаптація Ю. Гільбух). URL: http://ni.biz.ua/17/17_2/17_25855_test-kommunikativnie-umeniya.html (дата звернення: 16.05.2022 р.).
4. Liubashenko O., Kornieva Z. Dialogic interactive speaking skills assessment in the experiential teaching of technical English to tertiary school students. *Advanced Education*. 2019. № 13. P. 18–25. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.156228>
5. Sanders K., Gutierrez-Garcia E. Understanding the Role of Dialogue in Public Sector Communication. *The Handbook of Public Sector Communication*. 2020. P. 289–302. <https://doi.org/10.1002/9781119263203.ch19>
6. Semerikov S., Striuk A., Striuk L., Striuk M., Shalatska H. Sustainability in software engineering education: a case of general professional competencies. *E3S Web of Conferences*. 2020. Vol. 166(2): 10036. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016610036>
7. Slobodianiuk O. Dialogization of the educational environment: origins and prospects. *Humanitarium*. 2019. Vol. 43, 1. P. 142–150. <https://doi.org/10.31470/2308-5126-2019-43-1-142-150>

ПРОЯВИ ТВОРЧОГО АНАЛОГІЗУВАННЯ В ГРАФІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА

Латиш О. М.

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського (м. Київ)
patyak_oleg@ukr.net

Творча діяльність завжди привертала увагу науковців. Зокрема поняття «творча діяльність» розглядається в двох аспектах. Згідно першого аспекту творчість визначається як діяльність, спрямована на знаходження об'єктивно нового знання для людства (це стосується винаходів, наукових відкриттів, а також нових досягнень у сфері мистецтва). Згідно другого аспекту, творча діяльність розглядається як знаходження суб'єктивно значущої новизни. І в цьому розумінні будь-яке нове знання, яке здобуває суб'єкт, буде творчим процесом. Для дослідження особливостей творчої діяльності у психології

використовується задачний підхід. Відповідно, будь-яка нова діяльність, в тому числі осмислення суб'єктом нового, незрозумілого, розглядається як творча задача (Г. Костюк, Г. Балл, Ю. Машбиць, В. Моляко, М. Смульсон, Т. Третяк). Зокрема, Г. Костюк писав про те, що зрозуміти щось нове – це значить розв'язати будь-яку, хоча б маленьку творчу задачу. Дослідження розвитку творчої діяльності в онтогенезі показують, що творчість, як суб'єктивно значуща нова діяльність, здебільшого протікає як діяльність наслідування, яка згодом формується і розвивається у більш складні форми аналогізування (І. Біла, Н. Ваганова, Ю. Гулько, С. Яланська) [4; 5].

У вітчизняній науці проблематика творчого аналогізування детально розглядається в концепті теорії стратегіальної організації творчої діяльності. Зокрема проведені дослідження засвідчують, що аналогізування є однією із найбільш вживаних, відносно решти творчих стратегій, яка підпорядковує розумові та емоційні процеси в одному векторному напрямку та спрямовує творчих процес на пошук схожого, подібного та близького за певними ознаками. (І. Біла, В. Кириченко, А. Коваленко, О. Костюченко, С. Симоненко, Т. Траверсе, Т. Третяк, С. Яланська) [1-5]. На специфіку проявів стратегії аналогізування у різних сферах професійної діяльності значну увагу було зосереджено у таких дослідженнях: специфіка проявів аналогізування професійних конструкторів (В. Моляко), політичних діячів (Т. Траверсе), діячів мистецтва (С. Симоненко), педагогічних працівників (В. Чорнобровкін), представників літературної творчості (О. Кривопишина) та ін. Актуальним є дослідження, спрямоване на вивчення того, наскільки суб'єкт може творчо діяти, стикаючись з різноманітними повсякденними труднощами, визначити способи оптимізації його творчого потенціалу, зокрема, шляхом навчання творчому аналогізуванню.

Термін «аналогізування» походить від грецьк. *analogia* – відповідність, подібність. В основі аналогізування лежить перенесення певного взірця у власну діяльність. Дослідники сходяться на тому, що у процесі такого перенесення виділяються два аспекти: смисловий і операціонально-технічний [4]. Смисловий аспект передбачає функціонування образних і вербальних компонентів мислення, а операційно-технічних – предметних практичних дій. Обидва ці аспекти необхідно враховувати під час досліджень.

Здійснено ряд сучасних досліджень творчого аналогізування в концепті наукової школи В. Моляко, де аналогізування розглядається з методологічних позицій, як принцип побудови суб'єктом будь якої власної діяльності (професійної, побутової, комунікативної тощо) [4]. Дослідження стратегіальних тенденцій аналогізування описані в роботах І. Білої та Н. Латиш. Аналіз отриманих результатів показав, що підбір та використання аналогів в процесі конструктивної діяльності

дітей дозволяє їм здійснювати не просто копіювальну репродуктивну діяльність, а діяльність конструктивно-творчу [4].

Дослідження Н. Ваганової присвячені проблематиці формування розумової тенденції пошуку аналогів у старших дошкільників, нею також розроблена для дошкільників спеціальна тренінгова система на базі тренінгової системи КАРУС (Моляко В.). Дослідниця зазначає, що навчання дітей творчому аналогізуванню передбачає вироблення вмінь зіставляти окремі предмети, структури та функції (ними можуть бути різні об'єкти, нескладні, доступні дітям технічні системи, тексти, малюнки, об'єкти живої і неживої природи. Далі діти вчаться переносити схожу ознаку на новий об'єкт, у нові умови. При цьому аналогії, обрані дітьми, можуть бути повними, частковими, фрагментарними [4].

Дослідження процесів творчого мислення, здійснене Н. Череповською, показує, що створення людиною образів-символів в процесі творчості передбачає пошук аналога-репрезентанта і побудову його графічної форми. При чому, як зазначає авторка, мисленнєві дії аналогізування пронизують процес символізації на всіх його етапах [4].

С. Симоненко розроблено стратегіально-семантичний підхід до процесів вивчення творчого візуального мислення, в якому візуальні стратегії аналогізування відіграють одну з провідних ролей [4].

Згідно проведеного дослідження А. Коваленко, аналогізування є різновидом процесу розуміння. Зокрема, розуміння по аналогії дозволяє суб'єкту осмислювати нову незнайому інформацію, якої ще немає в системі її досвіду. Згідно з цим дослідниця виділяє: а) процес розуміння умови поставленої творчої задачі за аналогією, б) процес створення ідеї (задуму) розв'язку за аналогією, в) можливі трансформації розв'язку обумовлюються змінами аналога, відбувається конкретизація характерологічних рис шляхом узагальненості та абстрактності, г) та в решті-решт формується кінцевий розв'язок задачі у формі нового творчого аналога.

В дослідженнях, здійснених Ю. Гулько показано, що творче аналогізування зароджується в процесах наслідування (як одномоментного, так і відстроченого) і саме наслідувальні дії дітей раннього та дошкільного віку виступають пра-стратегіями творчої діяльності. Адже будь-яке перенесення зразка у свою діяльність відбувається при значних трансформаціях і на перших етапах творчої діяльності саме в них зароджуються компоненти новизни [4].

Проведений аналіз останніх досліджень показав, що графічна діяльність розкриває широкі можливості для дослідження прояву стратегій творчого аналогізування. Графічна діяльність може бути визначена як така, що спрямована на створення схем, малюнків, моделей, які відображають розв'язок суб'єктом якоїсь проблеми, відображають його розуміння якихось подій, причинно-наслідкових

послідовностей, знань. І саме при створенні графічних візуальних зображень, на нашу думку, найкраще простежується специфіка аналогізування.

Отже, аналізуючи дослідження процесів творчого аналогізування, здійснені за останні роки, ми можемо говорити, що аналогізування – зароджуючись у процесах наслідування, виступатиме як система розумових дій, спрямованих на пошук схожості у різних об'єктах, навіть таких, які лежать у різних смислових полях, відносяться до різних сфер життєдіяльності. Це дозволяє говорити з одного боку, про аналоги – як зразки наслідування, з іншого, залежно від прояву ступеня творчості в цьому процесі виокремити аналоги – близькі, віддалені і дуже віддалені. Ще одним характерологічним проявом аналогізування є структурні і функціональні ознаки (аналог структури або аналог функції).

Розумова діяльність, спрямована на пошук схожого (пошук аналога) виступає як орієнтація на певні еталони, які напрацьовані в досвіді суб'єкта. Вже первинний аналіз умов нової проблеми (задачі) дозволяє суб'єкту знаходити якісь аспекти, на які він орієнтується, як на провідні. Якщо йдеться про графічну діяльність суб'єкта, то це буде виглядати як підставлення і відтворення якихось моделей, подібних за структурними або функціональними ознаками. В такому випадку можна говорити про прояви *простого рівня аналогізування*. Пошук та підбір аналогу при цьому буде виглядати як процес наслідування. Під час такого аналогізування провідними у розумовій діяльності виступають процеси візуального сприймання або короткочасної пам'яті. Суб'єкт наслідує той аналог, який безпосередньо бачить зараз, або який бачив нещодавно і він зберігається в активній пам'яті.

Більш високий рівень аналогізування передбачає пригадування. При такому аналогізуванні суб'єкту, щоб створити новий графічний продукт (схему, символічний малюнок), потрібно вже пригадати (що вже передбачає якусь долю і розумових дій), який знайомий аналог він може тут використати і які трансформації цей аналог буде мати. Можна сказати, що на цьому рівні процес аналогізування здійснюється, як перцептивно-мнемічний процес і провідними виступають процеси творчого сприймання і процеси пригадування.

Найвищий рівень аналогізування протікає як найбільш творчий процес, коли пошук розв'язку, який здійснює суб'єкт, спрямований на аналіз та порівняння об'єктів, що належать до різних сфер буття. Тоді розумові процеси характеризуються високою оригінальністю та гнучкістю.

В подальшому нашому дослідженні доцільною буде розробка методичних засобів, спрямованих на розвиток творчого стратегіального мислення у представників так званих «не творчих» професій, якими прийнято вважати державних службовців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириченко В. В. Особистість у сучасному інформаційному суспільстві. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020.
2. Кривопишина О. А. Психологія літературної творчості в юності. Суми: Вид-во Сум ДУ, 2009. 382 с.
3. Міщиха Л. П. Творчий потенціал особистості у період пізньої дорослості: монографія Івано-Франківськ: , 2014. 434 с.
4. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко. Київ: Освіта України, 2008. 702 с.
5. Яланська С. П. Прикладні аспекти психології творчості Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості: колективна монографія [В. Ф. Моргун, Л. В. Герасименко, Р. М. Білоус та ін.]. Кременчук: КрНУ імені Михайла Остроградського, 2016. С.129–143.

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ У ПСИХОКОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Лебедик Л. В., Блоха О. М.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
lebedyk_lesya@ukr.net, alexblocha55@gmail.com*

Актуальність пошуку ефективних шляхів використання арт-терапевтичних методів у психокорекційній роботі в умовах воєнного стану зростає через необхідність надання психологічної допомоги особам, які пережили травматичні події. Арт-терапія є ефективним інструментом для роботи з емоційними травмами, тривожними розладами та посттравматичний стресовий розлад. Це особливо важливо для дітей, підлітків, дорослих та людей похилого віку, які стикнулися з емоційними труднощами через воєнні дії.

Метою дослідження є розгляд специфіки застосування арт-терапії у воєнних умовах та методів арт-терапії в умовах воєнного стану.

Методика й організація дослідження щодо використання арт-терапевтичних методів у психокорекційній роботі в умовах війни полягала у творчому аналізі праць з проблем застосування сучасних підходів та методів арт-терапії (О. Колпакчи [4]; Г. Копитіна [5]; Л. Савінова [9]), зокрема, в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (А. Головіна [1]), у соціальній роботі (Н. Дмитрієва, І. Мороз [2]; О. Сорока [11]), у роботі психолога з корекції тривожних станів особистості (О. Карапетрова [3]), у психокорекційній роботі з дітьми та підлітками (О. Паламарчук [7]), у роботі з емоційними порушеннями дітей (Т. Рябуха [18]), у педагогічній практиці (О. Соловйова [10]; О. Федій [14]), у роботі з підлітками, які мають